

Sygn. akt III CZP 75/20

POSTANOWIENIE

Dnia 16 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa N. z siedzibą w T., Estonia
przeciwko J. W.

o zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 listopada 2021 r.,

na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w K.

postanowieniem z dnia 2 lipca 2020 r., sygn. akt II Cz (...),

Czy w stanie prawnym wprowadzonym od dnia 7 listopada 2019 roku ustawą z dnia 4 lipca 2019 roku o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1496 z późn. zm.) sąd drugiej instancji rozpoznający środek odwoławczy w postaci zażalenia na orzeczenie wydane przez sąd pierwszej instancji w sprawie toczącej się w postępowaniu uproszczonym orzeka w składzie trzech sędziów, czy też w składzie jednego sędziego?

Odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Przedstawione przez Sąd Okręgowy w K. zagadnienie prawne powstało w toku rozpoznania zażalenia dłużniczki N. z siedzibą w T., Estonia na postanowienie Sądu Rejonowego w K. z dnia 24 kwietnia 2020 r. umarzające postępowanie w sprawie wskutek braku wniosku o jego podjęcie po zawieszeniu na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c.

Sąd Okręgowy wskazał, że niniejsza sprawa zarówno przed dniem 7 listopada 2019 r. jak i po tej dacie podlegała rozpoznaniu przy zastosowaniu przepisów o postępowaniu uproszczonym, spełnia bowiem przesłanki określone w art. 505¹ § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w obu okresach. W zakresie dotyczącym rozpoznania zażalenia należy stosować przepisy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw (Dz. U. 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.; dalej „ustawa nowelizująca”) z uwagi na treść art. 9 ust. 2 stanowiącego, że do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy ustaw zmienianych w jej art. 1 i art. 5 w brzmieniu nadanym ustawą. Ponieważ zażalenie zostało wniesione w dniu 18 maja 2020 r. i dotyczy postanowienia z dnia 24 kwietnia 2020 r., więc nie dotyczy go wyjątek określony w art. 9 ust. 4. W rezultacie przy rozpoznaniu zażalenia trzeba stosować przepisy ustawy nowelizującej.

Sąd rozpoznający zażalenie powziął poważną wątpliwość co do zagadnienia, w jakim składzie sąd drugiej instancji powinien rozpoznać zażalenie, bo fakt, że jest to Sąd Okręgowy w K. jest niewątpliwy w świetle art. 394 § 1 k.p.c. Takie wątpliwości co do składu sądu drugiej instancji przy rozpoznaniu zażalenia w postępowaniu uproszczonym istniały również w poprzednim stanie prawnym, które zostały usunięte uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2001 r., III CZP 61/01 (OSNC 2002 r., nr 5, poz. 62), w której orzeczono, że w postępowaniu uproszczonym toczącym się na skutek zażalenia sąd rozpoznaje zażalenie w składzie jednego sędziego i uzasadnia z urzędu wszystkie postanowienia kończące to postępowanie. Sąd Najwyższy wskazał, że wskutek braku przepisów normujących postępowanie zażaleniowe w postępowaniu uproszczonym należy się

odwołać do przepisów o zażaleniu w postępowaniu procesowym „zwykłym” a następnie na podstawie art. 397 § 2 k.p.c. do przepisów o apelacji. W ich ramach będą miały zastosowanie o apelacji w postępowaniu uproszczonym uzupełniane w zakresie nieuregulowanym przepisami o apelacji w postępowaniu apelacyjnym „zwykłym”. Gdyby zaszła taka konieczność znajdą zastosowanie przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.). Z tych względów sąd drugiej instancji rozpoznaje zażalenie w składzie jednego sędziego (art. 505¹⁰ § 1 w zw. z 397 § 2 k.p.c.), gdyż przepisy art. 394 - 397 k.p.c. nie określają składu sądu a więc tym samym odsyłają do przepisów normujących postępowanie apelacyjne, czyli art. 505¹⁰ § 1 k.p.c.

W ocenie Sądu Okręgowego aktualność tego poglądu w stanie prawnym obowiązującym po dniu 7 listopada 2019 r. budzi wątpliwość, wynikającą z tego, że obecnie w art. 397 § 1 k.p.c. znalazła się regulacja dotycząca składu sądu, z której wynika, że sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów. Bezpośredniej podstawy prawnej do przyjęcia, że właściwy jest skład jednego sędziego nie ma też w przepisach regulujących to postępowanie odrębne, bo w art. 505¹⁰ § 1 k.p.c. określono jako jednoosobowy skład sądu rozpoznający apelację w postępowaniu uproszczonym.

Zwrócił uwagę na to, że gdyby stosować zasady wykładni określone w uchwale z dnia 27 października 2001 r. III CZP 61/01, to właściwym składem do rozpoznania zażalenia przez sąd drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym jest skład trzyosobowy przewidziany w art. 397 § 1 k.p.c., bo odpadają podstawy do skorzystania z odesłania z art. 397 § 3 k.p.c. z przepisów regulujących skład sądu drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym apelacyjnym.

Jednak takie rozwiązanie prowadzi, w ocenie Sądu Okręgowego do nieracjonalnych wniosków. W postępowaniu uproszczonym apelację a więc środek zaskarżenia merytorycznego rozstrzygnięcia będzie rozpoznawał sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego, podczas gdy środek odwoławczy od rozstrzygnięć formalnych w składzie trzyosobowym. Wydaje się to pozostawać w sprzeczności z wykładnią systemową i celowościową, bo co do zasady orzeczenia

merytoryczne mają zdecydowanie większe znaczenie, niż orzeczenia w sprawach formalnych i proceduralnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy, przystępując do rozpoznania przedstawionego zagadnienia prawnego, w pierwszej kolejności zobowiązany jest zbadać, czy zostały spełnione formalnoprawne wymogi do przedstawienia zagadnienia prawnego, a w konsekwencji, czy zaistniały przesłanki do podjęcia uchwały.

Ustawodawca, przyznając sądowi drugiej instancji uprawnienie do przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., uzależnił skuteczność skorzystania z niego od wystąpienia w sprawie poważnych wątpliwości prawnych oraz niezbędności oczekiwanej odpowiedzi do rozstrzygnięcia sprawy. Instytucja zagadnienia prawnego jest wyjątkiem od konstytucyjnej zasady podległości tylko Konstytucji i ustawom i powinna być stosowana wyjątkowo, wobec czego Sąd Najwyższy udziela odpowiedzi w zakresie wyznaczonym przez treść pytania prawnego (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2010 r., III CZP 66/10, nie publ., z dnia 20 października 2010 r., III CZP 68/10, nie publ. i postanowienia w nim powołane, z dnia 26 października 2011 r., III CZP 59/11, nie publ., z dnia 7 maja 2015 r., III PZP 3/15, nie publ., z dnia 20 czerwca 2016, nie publ.).

Postanowienie o przedstawieniu zagadnienia prawnego zostało przedstawione w składzie trzech sędziów, a więc w składzie niewłaściwym dla rozpoznania zażalenia na orzeczenie sądu pierwszej instancji w postępowaniu uproszczonym. Uchwała udzielająca odpowiedzi na tożsame zagadnienie prawne, przedstawione w składzie jednoosobowym, zapadła w sprawie III CZP 76/20 w dniu 16 listopada 2020 r.

W uchwale tej Sąd Najwyższy przyjął, że art. 397 § 1 k.p.c. po wejściu w życie ustawy nowelizującej wprowadził wymaganie składu trzech sędziów dla rozpoznania zażalenia przez sąd drugiej instancji. Dotychczas rozpoznanie zażeń w składzie trzech sędziów wynikało z odpowiedniego stosowania przepisów o apelacji. (art. 397 § 2 k.p.c.) w brzmieniu obowiązującym do dnia 6 listopada 2019 r. Odmienne jednak było w postępowaniu uproszczonym, w którym zarówno

przed jak i po nowelizacji regułą jest rozpoznanie apelacji w składzie jednego sędziego (art. 505¹⁰ § 1 k.p.c.). W poglądzie o rozpoznaniu zażalenia przez sąd drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym w składzie trzech sędziów dostrzega się rażącą nieprawidłowość takiego rozwiązania zważywszy na rozpoznanie apelacji w postępowaniu uproszczonym przez jednego sędziego (505¹⁰ § 1 k.p.c.). Powołuje się również wyraźne uregulowanie wyjątku dotyczącego jednoosobowego składu sądu rozpoznającego zażalenie w elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505³⁸ k.p.c.).

Przed wejściem w życie ustawy nowelizującej w uchwale z dnia 27 listopada 2001 r., III CZP 61/01 wskazano, że wobec braku przepisów normujących wniesienie zażalenia w postępowaniu uproszczonym należy się odwołać do przepisów o zażaleniu w postępowaniu „zwykłym” a następnie, na podstawie art. 397 § 2 k.p.c. do przepisów o apelacji w postępowaniu uproszczonym wyprzedzających przepisy o apelacji w postępowaniu „zwykłym”, co oznacza rozpoznanie zażalenia w składzie jednego sędziego.

W aktualnym stanie prawnym sąd rozpoznaje zażalenie w postępowaniu uproszczonym w składzie trzech sędziów przemawia treść art. 397 § 1 k.p.c. oraz sposób argumentacji zaprezentowany w przedstawionej uchwale, natomiast za poglądem przeciwnym wykładnia funkcjonalna przy wykorzystaniu innego sposobu argumentacji wykładni przepisów. Metoda wykładni zaprezentowana w uchwale nie musi być aktualna w każdym przypadku, zwłaszcza jeżeli jej wyniki mogłyby prowadzić do nieracjonalnych skutków, które nie mogą się obronić z punktu widzenia systemu prawa cywilnego i prowadzą do deprecjacji instytucji apelacji. Apelacja jest środkiem o modelowym charakterze, który powinien się charakteryzować najdalej idącymi gwarancjami co do kontroli prawidłowości i legalności zaskarżonego wyroku. Nie ma żadnych podstaw do potraktowania zażalenia w sposób uprzywilejowany względem apelacji z uwagi na ograniczony zakres kontroli zażaleniowej oraz problemów z rozpoznaniem zażalenia i apelacji wniesionych razem, bo powinny zostać rozpoznane łącznie, co nie jest możliwe w razie odmiennych ilościowo składów sędziowskich.

Z uzasadnienia nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r. nie można wywieść wniosku o zamiarze odstąpienia przez ustawodawcę od zasady rozpoznania zażalenia w postępowaniu uproszczonym w składzie jednego sędziego. Wprowadzenie w art. 397 § 1 k.p.c. składu trzyosobowego do rozpoznania zażalenia wynikało z wprowadzenia w szerokim zakresie zażalenia poziomego w sądzie pierwszej instancji. Zasadny jest zatem wniosek, że ustawodawca doprowadził do powstania niezamierzonego problemu interpretacyjnego wynikającego z pominięcia ustawodawczego. Potwierdza to wprowadzenie z dniem 8 września 2016 r. w elektronicznym postępowaniu upominawczym rozpoznania zażalenia przez skład jednoosobowy, mimo że apelacja jest rozpoznawana w składzie trzech sędziów. Przemawia za tym również wprowadzenie z tą samą datą art. 505^{13a} k.p.c. wprowadzającego obowiązek sporządzenia uzasadnienia zażalenia z urzędu jedynie w razie postanowienia uchylającego postanowienie lub zarządzenie, co spowodowało nieaktualność uchwały III CZP 61/01 w części dotyczącej obowiązku sporządzenia z urzędu uzasadnienia każdego zażalenia.

Przyjąć trzeba, że sposób stosowania przepisów zaprezentowany w tej uchwale nie jest jedynym możliwym do zastosowania, zwłaszcza gdyby miał prowadzić do wyjątkowo nieracjonalnych wniosków z punktu widzenia zasad systemowych. Zasadnicze znaczenie ma wykładnia art. 13 § 1 zd. 2 k.p.c. wprowadzającego regułę, że sąd rozpoznaje sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych, co oznacza że mają one pierwszeństwo przed przepisami o postępowaniu procesowym „zwykłym”. Sięgnięcie do przepisów o postępowaniu „zwykłym” jest możliwe jeżeli dane zagadnienie jest nieuregulowane w postępowaniu odrębnym. Może jednak chodzić nie tyle o stosowanie poszczególnych przepisów postępowania odrębnego, ile o stosowanie wyinterpretowanych norm prawnych na tle danego postępowania odrębnego. W postępowaniu uproszczonym uregulowano skład sądu rozpoznający apelację przyjmując, że jest to skład jednoosobowy. Powstaje pytanie, czy norma art. 505¹⁰ § 1 k.p.c. oraz jej *ratio* z punktu widzenia postępowania uproszczonego jest bliższa charakterowi tego postępowania, czy też norma zawarta w art. 397 § 1 k.p.c. regulującym skład sądu do rozpoznania zażalenia w procesie w ogólności i nie uwzględniający specyfiki postępowania uproszczonego. Można zatem bronić

poglądu o potrzebie sięgnięcia do art. 505¹⁰ § k.p.c. w drodze analogii jako przepisu modelowego dla rozpoznania apelacji, a w konsekwencji zażalenia i nie kolidującego z przepisami o postępowaniu odrębnym w przeciwieństwie do art. 397 § 1 k.p.c. sprzecznego zarówno z nimi jak i systemem prawa cywilnego. Użycie analogii *legis* jest możliwe albo w wyniku luki konstrukcyjnej albo luki aksjologicznej w przepisach prawa. Przedstawione argumenty z uzasadnienia projektu nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r. i jej cele prowadzą do wniosku, że konieczne jest odrzucenie takiej możliwości interpretacyjnej, która prowadziłaby do zastosowania art. 397 § 1 k.p.c., co oznacza powstanie swoistej luki aksjologicznej wynikającej ze zbyt szerokiego zakresu regulacji tego przepisu.

Sięgnięcie do analogii ze skutkiem zwężającym z innych przepisów o postępowaniu odrębnym zamiast przepisów o procesie nie jest zabiegiem nowym. Stosuje się ją do oceny, czy niektóre sprawy powinny być rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym gdy ustawa nie zawiera w tym zakresie żadnego postanowienia. Przyjmując metodę rekonstrukcji norm prawnych przyjęto, że tryb postępowania nieprocesowego jest właściwy do rozpoznania spraw o zasiedzenie prawa użytkowania wieczystego, zniesienie wspólności lub ustanowienie zarządu co do innego prawa niż współwłasność, a czasami to ustawodawca akceptuje taki sposób rozpoznawania spraw - ustanowienie służebności przesyłu. Tego rodzaju rozwiązania prowadzą do zwężenia znaczenia, jakie należy łączyć z art. 13 § 1 zd. 1 k.p.c., zgodnie z którym sprawy cywilne mogą być rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym wyłącznie wtedy gdy ustawa tak stanowi.

Uzasadnione jest więc sięgnięcie do analogii z art. 505¹⁰ § 1 k.p.c. dla zagadnienia określenia składu sądu właściwego do rozpoznania zażalenia w postępowaniu uproszczonym, co umożliwi pogodzenie brzmienia przepisów z potrzebą ich funkcjonalnego stosowania i umożliwi uniknięcie rażącego zaburzenia w systemie prawa procesowego oraz ocenie jego racjonalności.

Z tych względów postanowiono jak w sentencji.